



ROZVOJ ŘEČOVÝCH A JAZYKOVÝCH KOMPETENCÍ V MŠ

Jiřina Jehličková

OBLASTI ROZVOJE

? rozvoj motoriky

- hrubá motorika (*chůze, běh, lezení...*)
- jemná motorika (*rozvoj jemných pohybů prstů*)
- grafomotorika (*cvičení rozvíjející grafické dovednosti*)
- oromotorika (*motorika mluvidel*)
- motorika očních pohybů (*pohyby očí a sledování předmětu*)



OBLASTI ROZVOJE

? rozvoj smyslů

- zrakové vnímání
- sluchové vnímání, fonematický sluch
- hmat a propriorecepce
- rozvoj vnímání tělesného schématu
- chuť a čich



OBLASTI ROZVOJE

? koordinace činností (senzomotorické koordinace)

- ruka – oko (*labyrinty, obkreslování*)
- ruka - mluvidla (*popis co právě dělám*)
- serialita – posloupnost (*schopnost řadit za sebou podle daného pravidla, vnímání sledu událostí, rytmu činností*)
- intermodalita (*schopnost přepínání mezi jednotlivými činnostmi a kombinování různých informací*)



OBLASTI ROZVOJE

? početní a prostorové představy

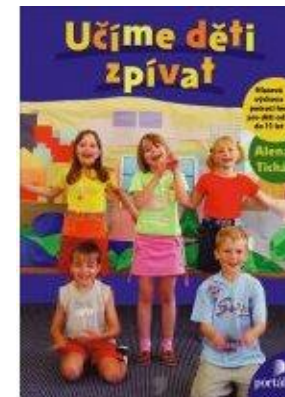
- prostorové pojmy (*nad, pod, nahore, dole, za, před...*)
- orientace v prostoru
- pojmy vztahující se k tvaru, množství, velikosti (*kulatý, hranatý, málo, hodně, stejně...*)
- představa množství (*čísla 1 – 6 podle věku*)



OBLASTI ROZVOJE

- ? **hlasová hygiena**
- ? fyziologické tvoření hlasu (*měkký hlasový začátek*)

- ? nácvik regulace hlasu (*výška, síla hlasu*)



OBLASTI ROZVOJE

- ? **mluvní dovednosti - jazyk, řeč a komunikace**
- ? rozumění řeči (*plnění pokynů podle slovní instrukce*)
- ? slovní zásoba
- ? vyjadřovací pohotovost (*popis děje, vyprávění...*)
- ? artikulační dovednosti



OBLASTI ROZVOJE

? **nosní dýchání,
hospodaření
s dechem**

- dýchání nosem
- dýchání břišní,
hrudní, podklíčkové



? Vždy je nutné respektovat nejen věk dítěte, ale i dosažený stupeň vývoje dítěte!



LOGOPEDIE A NARUŠENÁ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOST

- ? Předmětem zájmu logopedie je osoba s narušenou komunikační schopností.
- ? Tento termín obsahuje více než jen pouhou poruchu řeči.
- ? V roce 1990 byly poruchy nebo vady řeči nahrazeny termínem **narušená komunikační schopnost**.
- ? Komunikační schopnost je narušena tehdy, když některá rovina jeho jazykových projevů (příp. několik rovin současně) působí interferenčně vzhledem ke komunikačnímu záměru.
- ? Přitom může jít o rovinu foneticko-fonologickou, lexikálně-sémantickou, morfologicko-syntaktickou nebo pragmatickou, resp. může jít o verbální i neverbální, grafickou nebo mluvenou formu komunikace, její expresivní i impresivní složku.



LOGOPEDIE A NARUŠENÁ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOST

Narušenou komunikační schopnost dělíme do **deseti okruhů**:

- ? Vývojová nemluvnost (dysfázie)
- ? Získaná orgánová nemluvnost (afázie)
- ? Získaná neurotická nemluvnost (mutismus, selektivní mutismus)
- ? Narušení člankování řeči (dyslalie, dysartrie)
- ? Narušení plynulosti řeči (balbuties, tumultus sermonis)
- ? Narušení grafické stránky řeči (specifické poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie)
- ? Narušení zvuku řeči (palatolalie, rinolalie)
- ? Poruchy hlasu (dysfonie)
- ? Symptomatické poruchy řeči
- ? Kombinované vady řeči



LOGOPEDIE A NARUŠENÁ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOST

- ? Za narušenou komunikační schopnost nepokládáme:
- ? fyziologickou nemluvnost (nemluví-li dítě do 1. roku života, jde o přirozený jev),
- ? vývojovou dysfluenci (normální jsou okolo 3. roku života),
- ? fyziologickou dyslalií (před dovršením 5. roku života - nepřítomnost poruch sluchu apod.),
- ? fyziologický dysgramatismus (do 4. roku života - nesprávnosti v morfologické rovině)
- ? a nemluvíme o ní ani tehdy, když některá rovina jazykových projevů působí rušivě, ale produktor a recipient nepoužívají stejný kód (komunikace v cizím jazyce).



SLUCHOVÉ VNÍMÁNÍ A FONEMATICKÝ SLUCH

- ? Pro správný rozvoj řeči dítěte je nutné rozvíjet současně s dalšími oblastmi sluchové vnímání a fonemický sluch. Tyto dvě oblasti se při nácviku částečně kryjí, při fonemickém sluchu se jedná se o sluchové rozlišování již jednotlivých hlásek (fonémů) ve slovech, vnímání zvukové struktury slov.



SLUCHOVÉ VNÍMÁNÍ

- ? Při rozvíjení sluchového vnímání se rozlišuje:
- ? Sluchová diferenciacce – schopnost rozlišovat podobnosti a rozdíly mezi zvuky, umět rozpoznat výšku, intenzitu, délku a směr zvuků
- ? sluchová analýza a syntéza – při sluchové analýze rozkládá dítě slova na hlásky, v syntéze skládá slova z hlásek
- ? Sluchová paměť – zapamatovat si informace pouze sluchem, napodobovat slyšené zvuky (citoslovce), zopakovat slova, věty.
- ? rozlišování „figura – pozadí“ – umět rozlišit podstatné od nepodstatného, zaměřit pozornost na jeden podnět (např. ze zvuků na ulici rozlišit zvuk automobilu)
- ? Vnímání a reprodukce rytmu



FONEMATICKÝ SLUCH

- ? Fonematický sluch má také své vývojové zákonitosti v dozrávání center pro vnímání a rozlišování jednotlivých hlásek a struktury slova, jednotlivé hlásky ve slově začíná být zpravidla schopno rozlišovat po 4. roce.
- ? Jestliže se dítě správně orientuje ve zvukové struktuře slov, umožní mu to správnou a snadnou orientaci v písmenech



FONEMATICKÝ SLUCH

Při rozvíjení fonemického sluchu se nejprve vychází:

- ? z rozlišování citoslovcí vyjadřující zvuky zvířat, předmětů (např. „Kdo dělá mé?“, „Jede auto nebo vláček?“), rytmezují se dvouslabičná slova.
- ? Dále se nacvičuje rozlišování různých zvuků (předměty, hud.. nástroje) jejich směr, síla, délka.
- ? Hry se zvukovou stránkou slov – poznávání stejně znějících slov, tvoření rýmů, opakování slov v různé hlasové intenzitě.
- ? Rozlišování dlouhých a krátkých slov
- ? Děti vytleskávají 3 slabičná slova.
- ? Postupně se děti učí sluchově rozlišovat první hlásku ve slově, do 6 let by mělo dítě zvládnout rozlišit hlásku na konci slova a zda slovo obsahuje určitou hlásku (např. „je ve slově kočka – hláska Č?“)
- ? Předškolní děti již zvládají vytleskat 4 až 5 slabičná slova, rozpoznají délku slabiky, graficky znázorní počet slabik ve slově i jejich délku.
- ? Při dostatečném nácviku děti zvládají i dělení slov na jednotlivé hlásky (např. slovo pes – P – E – S) a z jednotlivých hlásek složit slovo (např. O – K – O , složí slovo oko)



ZRAKOVÉ VNÍMÁNÍ

- ? Zrakové (optické) vnímání (percepce) je důležité rozvíjet jako příprava na psanou formu řeči, ale také pro správné vnímání, rozlišování postavení mluvidel při řeči.
- ? Děti se učí správné výslovnosti nejen sluchovou cestou, ale také zrakovou, kdy sledují a napodobují mluvní vzor (rodiče, učitele).
- ? V současné době bývá zrakový stimul omezenější v důsledku sledování médií, kdy pohyb mluvidel není dostatečně zřetelný pro zrakovou nápodobu, či vůbec nekoresponduje se zvukovým signálem (dabované pohádky, filmy, kreslené seriály a pohádky, které děti sledují).



ZRAKOVÉ VNÍMÁNÍ

- ? batolecí období – diferencuje předměty podle tvaru a barvy, rozeznává známe objekty i ve formě symbolů na obrázku
- ? předškolní věk – zrakové vnímání je globální, dítě nevnímá celek jako souhrn detailů, upoutávají nápadné vlastnosti (barva apod.) nebo podněty, které mohou uspokojit momentální potřeby. V souvislosti s myšlením se rozvíjí zraková analýza a syntéza (Zelinková, 2001, str. 70).



ZRAKOVÉ VNÍMÁNÍ

Při rozvíjení zrakového vnímání se rozlišuje:

- ? zraková diferenciacce a pozornost – schopnost rozlišovat stejné a odlišné tvary, velikost, tvar, barva (vyhledávání tvarů podle velikosti, tvaru atd.), polohu v prostoru (stranově obrácené tzv. reverzní tvary), zaměřit zrakovou pozornost na jeden podnět
- ? zraková analýza a syntéza – skládání rozstříhaných obrázků, puzzle, z jakých tvarů je složený obrázek, vybrat tvar, který je obsažený v obrázku.
- ? optická figura – pozadí – schopnost podržet jeden podnět a udržet v centru pozornosti, sledovat případnou změnu jednoho konkrétního podnětu (co se změnilo na obrázku, hledat mezi překrývajícími se obrázky, hledat obrázky ve změti čar)
- ? optická paměť – umět si zapamatovat pouze na podkladě zrakového vjemu, zapamatovat si určitý tvar



HMAT A PROPRIORECEPCE

- ? Při rozvoji řeči je nutné využívat všechny smysly, tedy i hmat. Pomocí **hmatových vjemů** (taktilních) si opět dítě upřesňuje postavení mluvidel, zvukové odlišnosti hlásek (znělé a neznělé hlásky, které lze hmatově odlišit podle vibrací na hrdle, na temeni hlavy).
- ? Dále při seznamování s písmeny je opět důležité si tvar písmena „odhmatat“, dalším vjemem (v tomto případě hmatovým) si vtiskovat podobu písmene.
- ? **Propriorecepce** (polohocit) je důležité rozvíjet pro správné vnímání a uvědomování si vlastních pohybů, vnímání tělesného schématu.



HMAT A PROPRIORECEPCE

Patří sem různé

- ? hmatové hry (rozlišování předmětů hmatem, třídění geometrických tvarů poslepu, počítání předmětů poslepu apod.),
- ? „ohmatávání“ rukou, chodidlem různých povrchů,
- ? modelování,
- ? pohyby poslepu,
- ? napodobování pohybů poslepu, které jsme předtím dítěti předvedli,
- ? dítě ukazuje se zavřenýma očima na části těla, kterých jsme se dotkli apod.



VNÍMÁNÍ TĚLESNÉHO SCHÉMATU

- ? V poslední době se u nás této oblasti věnuje více pozornosti. Podle zahraniční literatury souvisí významně vnímání tělesného schématu s poruchami motoriky, poruchami učení, dyspraxií.
- ? Jedná se o soubor vnitřních představ, které zahrnují informace o částech těla, vzájemných vztazích mezi částmi těla a možnostech aktivity. Patří sem také orientace na vlastním těle, ve stavbě těla. (Zelinková, 2001).
- ? Tělové schéma umožňuje nejen provedení pohybu, ale i cítění, vnímání pohybu celého těla a jeho částí. Umožňuje provedení takových nuancí, které nelze metodicky vysvětlit, ale je třeba je vycítit.
- ? V logopedické prevenci je velmi důležité kromě ovládnutí celého těla a jeho částí, učit děti „vnímat“ svoje mluvidla, orientovat se v polohování mluvidel, ovládat jejich postavení.
- ? Jedním z nejčastějších projevů snížené úrovně ovládnutí tělesného schématu je porucha rovnováhy. Dítě často padá, naráží do předmětů, do lidí.



VNÍMÁNÍ TĚLESNÉHO SCHÉMATU

Diagnostika a cvičení:

- ? dítě má zavřené oči a:
- ? dotkneme rukou jednoho místa na jeho těle (ruka, rameno, trup apod.) a dítě dotyk na stejném místě opakuje,
- ? dotkneme se rukou dvou míst na jeho těle a dítě dotyky na stejných místech opakuje,
- ? dotkneme se rukou jednoho místa na jeho těle a dítě opakuje dotyk na protilehlé straně těla,
- ? dotkneme se rukou jednoho místa na jeho těle a dítě dotyk opakuje na jiném těle (i nákresu),
- ? dotkneme se rukou dvou míst na jeho těle a dítě dotyky na stejných místech na jiném těle opakuje;



VNÍMÁNÍ TĚLESNÉHO SCHÉMATU

- ? dítě ukazuje své části těla (hlava, krk, u starších dětí lýtko, předloktí...);
- ? dítě postupně klepe všemi prsty pravé ruky na desku stolu;
- ? dítě postupně klepe všemi prsty levé ruky na desku stolu;
- ? dítě se zavřenýma očima podle pokynů:
 - vede ukazováček pravé ruky na špičku nosu
 - vede ukazováček levé ruky na špičku nosu
 - dosahuje pravou rukou přes hlavu na levé ucho
 - dosahuje levou rukou přes hlavu na pravé ucho



VNÍMÁNÍ TĚLESNÉHO SCHÉMATU

Doporučené aktivity:

- ? manipulace s předměty, hra
- ? tělesná cvičení, cvičení rovnováhy
- ? cvičení jemné motoriky – opozice palec – prsty, „drobení:, „hra na klavír“, roztahování a zvedání prstů apod.
- ? pantomima, loutkové nebo maňáskové hry
- ? relaxační cvičení
- ? rytmická cvičení – dítě napodobuje rytmus slyšený i viděný
- ? cvičení pravo-levé orientace
- ? orientace v čase
- ? nápodoba gest – dítě sleduje gesta a napodobuje je s otevřenýma a zavřenýma očima – totéž s mluvidly



MOTORIKA

- ? Motorika je pojem označující celkovou pohybovou schopnost organismu.
- ? Rozlišujeme:
- ? **hrubou motoriku**, která se uskutečňuje prostřednictvím velkých svalových skupin (chůze, běh, lezení),
- ? **jemnou motoriku**, kterou zajišťuje drobné svalstvo (pohyby rukou, prstů)
- ? **oromotoriku** (pohyby artikulačních orgánů),
- ? **grafomotoriku**,
- ? **motoriku očních pohybů.**



HRUBÁ MOTORIKA

? **Diagnostické období:**

- ? 3 měsíce – dítě zvedá krátkodobě hlavu.
- ? 4 měsíce – opírá se o ruce, drží hlavu.
- ? 6 – 8 měsíců – začíná sedět a vnímá svět z jiného zorného úhlu, je schopno uchopit předmět a manipulovat s ním.
- ? 10 – 12 měsíců – postaví se, chůze s pomocí, opora o nábytek.
- ? V průběhu batolecího období vymizí lezení, chůze se stává účinným prostředkem pohybu v prostoru, postupně nabývá na plynulosti, jistotě, rychlosti.
- ? 1 – 2 roky – strká do míče, běží, jde po schodech nahoru.
- ? 2 a půl – 3 roky – jede na tříkolce, zvládá skoky sounož, jde po schodech dolů.

Předškolní věk – tempo rozvoje není již tak rychlé, základní pohybové dovednosti (lezení, stoj, chůze, běh, skok) by měly být zvládnuty. Zlepšuje se koordinace, přesnost a plynulost pohybů. Lepší ovládnutí motoriky se projevuje v jízdě na koloběžce, kole, lyžování a bruslení.

- ? 3 roky – postaví se na jednu nohu.
- ? 3 a půl roku – chůze po schodech nahoru a dolů se střídáním nohou, doskočí 20 cm.
- ? 4 roky – skok na jedné noze, stoj na jedné noze s krátkou výdrží.
- ? 5 let – přeskoky z jedné nohy na druhou.



HRUBÁ MOTORIKA

- ? **Rozvoj hrubé motoriky**
- ? Pozorujeme dítě při hrách, podporujeme spontánní pohybové činnosti a doplňujeme je cvičením v tělocvičně (herně), venku, v přírodním prostředí, při vážnějších potížích je nutná konzultace s odborníkem, doporučit rehabilitační tělocvik.



JEMNÁ MOTORIKA

- ? Vývoj jemné motoriky vychází z motoriky hrubé. Pohyb ruky postupuje od ramene k prstům.
- ? V batolecím věku se zdokonaluje koordinace pohybů, stává se přesnějším a diferencovanějším.
- ? **Diagnostické období:**
- ? 15 – 18 měsíců – dítě položí předmět kam chce, staví věž ze dvou kostek.
- ? 2 roky – staví věž ze 6 kostek, umí stavět kostky vedle sebe jako vlak.
- ? 3 roky – navléká větší korálky



JEMNÁ MOTORIKA

Prostředkem rozvoje jemné motoriky jsou opět přirozené činnosti plus cílené hry (viz příloha č. 1).

JEMNÁ MOTORIKA

1. Postavení palce proti všem prstům "dalekohled"
2. Solení, drobení
3. Postupné dotyky palce s ostatními prsty, tam i zpět (kuřátko)
4. Přiblížování a oddalování prstů obou rukou
5. Postupné dotyky stejných prstů obou rukou (hvězda)
6. Spojení palce a ukazováčku (trhání jahod)
7. Spojení ukazováku a prostředníku (hlásíme se)
8. Protřepávání prstů
9. Kývání ukazovákem vpravo a vlevo (jazýček váhy)
10. Kývání ukazovákem (pojď sem)
11. Dirigování
12. Dotyky prstů o stůl (psaní na stroji)
13. Každým prstem postupně jednou ťukneme o stůl, tam i zpět
14. Každým prstem několikrát ťukneme, tam i zpět (hra na klavír)
15. Rýsování kruhu ukazovákem
16. Postupné ohybání prstů
17. Luskání prsty
18. Pohyby prstů (hra na klarinet)
19. Pohyby prstů (dlouhý nos)
20. Postupné vysouvání prstů z pěsti na podložce
21. Otevřít, zavřít dlaň - vějířek z prstů
22. Otevřít dlaň, udělat z prstů špetku, rytmicky střídavě
23. Ruka v pěst, postupně natahujeme a krčíme každý prst zvlášť
24. Mávání dlaní nahoru, dolů, vpravo, vlevo
25. Kroužení ruky v zápěstí (mlýnek)
26. Střídavě ťukneme o stůl dlaní a pěsti
27. Střídavě ťukneme o stůl hřbetem ruky a pěsti
28. Jedna ruka na podložce dlaní a druhá hřbetem, střídavě obrácíme
29. Tleskání rukou
30. Mnutí rukou (mytí rukou) - *potávil v prsty*

31. Bušení pěsti o sebe
32. Ruce v pěst (lámání větviček)
33. Dlaně obou rukou u sebe (hnízdo)
34. Dlaně obou rukou u sebe, zavírání a otvírání dlaní (květ)
35. Dotyky dlaní nad hlavou (stříška)
36. Dlaně u hlavy (zajíc)
37. Postupné stavění pyramidy z pěsti
38. Dotyky prstů (špička ledí)

CVIČENÍ S MÍČKY

1. Mačkání míčku v levé, pravé ruce
2. Hnětení míčku mezi dlaněmi nahoru, dolů, krouživý pohyb, paže pokrčené, napnuté
3. Totéž s míčkem na podložce
4. Překládání míčku z ruky do ruky

Všechny cviky je nutno provádět:

1. Vedoucí rukou, druhou rukou, oběma rukama
2. Se zrakovou kontrolou, bez zrakové kontroly
3. V daném rytmu
4. Po každém cviku relax!

KOORDINACE POHYBŮ A ORIENTACE V TĚLESNÉM SCHEMATU

1. Dlaně na podložce, otvírání a zavírání dlaně v pěst, současně, střídavě
2. Dlaně na podložce, na stehno, střídavě i současně
3. Nohy - špička, pata, celá noha, ve stoje i v sedě, v sedě i obě
4. Pravá ruka, pravé koleno
5. Levá ruka, levé koleno
6. Pravá ruka, levé koleno
7. Levá ruka, pravé koleno
8. Podáváme si ruce

9. Pravá ruka, pravé rameno
10. Levá ruka, levé rameno
11. Pravá ruka, levé rameno
12. Levá ruka, pravé rameno
13. Dotyky ramen ve dvojicích proti sobě, stejí opačných
14. Pravá ruka, pravé ucho
15. Levá ruka, levé ucho
16. Pravá ruka, levé ucho
17. Levá ruka, pravé ucho
18. Totéž i ve dvojicích proti sobě
19. Dotyky kolen proti sobě ve dvojicích, stejná i opa
20. Špičky nohou kreslí daný grafický tvar - v sedě židličkách, v sedě na zemi, ve stoje
21. Lechtání

CVIČENÍ PRO AKTIVNÍ A PASIVNÍ UVOLNĚNÍ RUKY

1. Let ptáček
2. Zahříváme se - zkřížené ruce přitisknout v podpaží
3. Pohyb "hodinového kyvadla" pokrčenou paží
4. "Hoblování"
5. Vzápažení obou rukou se záklonem
6. Střídavé mávání paží s dotykem stehna
7. Údery předpaženími pažemi spojenými v pěst (o rubeč)
8. Mávání celou paží pokrčenou v lokti (pápa)
9. Plavání "prsa, kralu"
10. Taktování celou paží
11. Napodobení pohybu při seti, kosení
12. Střídavé upažení, vzpažení
13. Bočné kruhy s napnutými pažemi
14. Čelné kruhy s napnutými pažemi (větrný mlýn)
15. Navíjení klubka pravou, levou rukou
16. Pšeme, kreslíme sousedovi na záda

MIKROMOTORIKA OČNÍCH POHYBŮ

- ? Při čtení a psaní vykonávají oči pohyby zleva doprava. Tento pohyb je jedním z ukazatelů školní zralosti. U dětí s dyslexií jsou oční pohyby neplynulé, oko nefixuje text, nýbrž přeskakuje v řádce i mimo ni.
- ? Diagnostika a nácvik:
 - ? jmenování předmětů zleva doprava,
 - ? koulení očima, dívat se doleva, doprava ...,
 - ? sledovat očima pohyb hračky nebo našich prstů ale dítě smí hýbat jenom očima,
 - ? sledování prstu, který se pohybuje po řádce při čtení,
 - ? kreslení vlnovek, čar,
 - ? čtení prvních písmen ve slovech aj.



OROMOTORIKA

Diagnostika a cvičení:

? **3 – 4 roky**

- ? pohyb jazyka dopředu a dozadu pusy ven a zpět (čertík)
- ? pohyb jazyka z pravého koutku do levého a zpět (houpačka, ještěrka)
- ? pohyb jazyka nahoru a dolů – ke špičce nosu, k bradě, olíznout si horní ret, dolní ret
- ? pohyb jazyka do kruhu – olíznout si rty kolem dokola jednou, později vícekrát, zkoušet na obě strany
- ? pohyb rtů – našpulit rty (pusinka, foukáme, pískáme...)
- ? pohyb rtů – roztáhnout rty doširoka – rty u sebe (schované zuby) –
- rty pootevřené (ukázat zuby)
- ? „koníček“ – zvuk jazykem připomínající klapání koňských podkov
- ? uvolnit rty, brnkat prstem o dolní ret (brm, brm)
- ? kloktání
- ? nafukování obou tváří současně, „propíchnout“ prsty (balonek)
- ? horními zuby přejíždět po dolním rtu

Vše pouze hrou, využíváme **napodobovacího reflexu!**



OROMOTORIKA

? **5 a více let**

? pohyb jazyka:

- olizování dásně těsně za horními a pod dolními zuby,
- ťukání jazykem (bez pohybu bradou)
- opření špičkou jazyka o dásně za horními řezáky a klesnout dolů

? uvolnit rty – „fkrání“

? nafukování tváří – postupné pouštění vzduchu, střídavé nafukování pravé a levé tváře

? kapřík – vysát vzduch z tváří, vmáčknout je – rty utvoří „osmičku“

? špičkou jazyka přejíždět po patře odzadu dopředu, zastavit se na ploše zubů – jazyk nevypláznout (malujeme strop)

Vždy motivovat!

Další příklady cvičení – příloha č. 2



GRAFOMOTORIKA

- ? Pojem grafomotorika označuje (Zelinková, 2001):
- ? Soubor psychických činností, které jedinec vykonává při psaní. Psaní není jen záležitostí psacích pohybů ruky, ale je řízeno psychikou.
- ? Je ovlivněna úrovní jemné a hrubé motoriky, pohybovou koordinací, senzomotorickou koordinací a úrovní vývoje psychiky.



GRAFOMOTORIKA

Zahrnuje:

- ? správné držení tužky,
- ? péči o uvolněné zápěstí,
- ? správný směr, tlak na podložku,
- ? správné sezení

více v např.

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Rozvoj grafomotoriky*, Brno: Computer Press, 2000.

MLČÁKOVÁ R. *Grafomotorika a počáteční psaní*,

R. Mlčáková, Praha: Grada Publishing a.s., 2009



KOORDINACE ČINNOSTÍ

- ? Koordinace činností se týká koordinace vnímání a pohybů, uváděné, též jako senzomotorika (spojení mezi motorikou a smyslovým vnímáním) -
- ? **vizuomotorika = zrak + motorika**
- ? **audiomotorika = sluch + motorika.**
- ? Při poruchách dítě nezvládá koordinaci vnímání a pohybů (oko – ruka, zvuk – pohyb), pohyby jsou neadekvátní, dítě nepřesně odhaduje vzdálenost a pohyb – např. při hrách s míčem, později při psaní.



KOORDINACE ČINNOSTÍ

Cvičení pro rozvoj **audiomotoriky** (zvuk – pohyb)

- ? chůze v daném rytmu
- ? chůze se změnou směru nebo pohybů na zrakový nebo sluchový signál
- ? cvičení pouze podle slovní instrukce (dej ruce nahoru..)
- ? ilustrovat básničku pohybem
- ? popis toho, co právě dělám



KOORDINACE ČINNOSTÍ

Cvičení pro rozvoj **vizuomotoriky** (oko – ruka)

- ? dopravování předmětu nohou na dané místo
- ? běh mezi překážkami
- ? přeskoky přes švihadlo nebo točící se lano
- ? sledování čáry prstem, pastelkou (labyrint, různé obrazce...)
- ? spojování prvků (spoj dvě květiny přímou čarou...)
- ? navlékání korálek, skládání předmětů podle předlohy, vystřihování podle linie, omalovánky



KOORDINACE ČINNOSTÍ

? **Koordinace řeči (zpěvu) a pohybů**

? Písničky a říkadla přispívají k větší plynulosti pohybů, udávají rytmus, proto se používají při uvolňovacích grafomotorických cvičeních.

? Další činnosti:

? chůze, pochod se zpěvem

? zpěv, říkadla s hrou na tělo

? hudebně – pohybové hry



SERIALITA

- ? Jedná se o schopnost správně řadit úkony za sebou, dodržovat pravidla, vytvářet si algoritmy (Kutálková, 1996).
- ? Příklady cvičení:
- ? navlékání korálek podle barev, tvarů – důsledně dodržovat jejich pořadí (červená – bílá – modrá – červená...)
- ? hry typu „školka“ s míčem, se švihadlem
- ? opakování vzoru (tiskátka, tvary ...)
- ? doplnit, co patří do řádku s vynechaným okénkem (jablíčko, hruška švestka; jablíčko, ?, švestka)
- ? řazení činností (režim dne, ...)



INTERMODALITA

- ? Intermodalita je schopnost využívat analogie a kombinovat různé informace.
- ? Příklady cvičení:
- ? dítě si prohlédne řadu obrázků (nic neříká), zapamatuje si je. Pak se obrázky schovají a dítě by je mělo vyjmenovat ve správném pořadí (maximálně 5 slov).
- ? dítě vyslechne řadu slov, zapamatuje si je, pak vyhledá příslušné obrázky a seřadí je.
- ? přiřazení názvů k nějakým znakům, obrázkům, dítě si je musí zapamatovat, poté ukázat kde dané znaky jsou (např. „bác“, „píp“), říct, jak se jmenoval znak uprostřed ...



NOSNÍ DÝCHÁNÍ A HOSPODAŘENÍ S DECHEM

- ? Velmi důležité pro správnou mluvu je správné dýchání a hospodaření s dechem.
- ? Dechové ústrojí se podílí na mluvení výdechovým proudem vzduchu. Klidové dýchání probíhá neslyšně.
- ? Výdech je o něco delší než vdech (2 : 3 při klidovém dýchání)
- ? Při mluvení a při zpěvu se vdech zrychluje a výdech zpomaluje (1 : 7, 1 : 12)
- ? Na dýchacích pohybech se účastní svalstvo hrudníku a bránice. při zvýšených nárocích na dech se zapojí pomocné dýchací svalstvo.



NOSNÍ DÝCHÁNÍ A HOSPODAŘENÍ S DECHEM

- ? U dětí lze často při řeči pozorovat nesprávné dýchání – slyšitelný nádech ústy, nedostatečný výdechový proud (síla, trvání), únik výdechového proudu bokem (zejména u sykavek).
- ? Nesprávné dýchání má za následek další obtíže – nedostatečný rozvoj hrudního svalstva a hrudního koše, na držení těla, na zásobování kyslíkem všech orgánů, snížená oromotorika, vadná výslovnost.



NOSNÍ DÝCHÁNÍ A HOSPODAŘENÍ S DECHEM

- ? Nesprávné dýchání může být způsobeno také zvětšenou nosní mandlí, sníženou průchodností dutiny nosní (zduřelá sliznice při rýmě, nosní polypy...) Je nutné sledovat zdravotní stav dítěte (opakované rýmy, záněty středouší), sledovat změny v projevu dítěte – dýchání s otevřenou pusou, chrápání při spánku, změna zvuku řeči (huhňavost), větší unavitelnost.



NOSNÍ DÝCHÁNÍ A HOSPODAŘENÍ S DECHEM

Nácvik dýchání (vždy hrou, s motivací):

- ? nejprve učíme děti nádech nosem (vsedě, vleže, ve stoji) – kontrola nádechu rukou v místech, kde je bránice – „nafukujeme balónek“, můžeme položit na břicho i lehký předmět
- ? výdech ústy – postupně učíme prodlužovat výdechovou fázi
- ? výdech s fonací – nejprve prodloužené zvuky (úúú, šššš, mééé), slova (haló, hój), pak několik slov na jeden výdech, formou říkanky (haló, haló, co se stalo).
- ? usměrňování výdechového proudu – hry – foukáme do míčků, peříček, na zmrzlé ruce...
- ? přerušovaný výdech a zadržetí dechu – pouštíme výdech a zadržujeme dech na znamení, bez pomocných nádechů; hrajeme si na potápěče...



NOSNÍ DÝCHÁNÍ A HOSPODAŘENÍ S DECHEM

Zásady dechových cvičení:

- ? cvičení provádíme ve vyvětrané místnosti,
- ? nejlépe po zvýšené fyzické aktivitě,
- ? počet opakování přizpůsobujeme předchozí činnosti a zdravotnímu stavu (víceré intenzivní opakování vede k překysličení),
- ? při nácviku nádechu v sedě i ve stoji je důležité správné držení těla,
- ? cvičení provádíme též v kombinaci s pohybem celého těla (kroužení pažemi...)



- Je to: vdech nosem (ústá jsou zavřená) a výdech ústy, močety, byliny (složky jemně nasekané).
1. cvik: a Leh na zádech, nohy pokrčeny, jedna ruka v týl, druhá ruka lehce položena na břišku.
 b Vdech -- nosem do břiška.
 c Výdech – ústy „mašinka“ z břiška a ruka lehce dotlačí břiško dolů k podložce. Cvik pojmenujeme „balónek do břiška.“



2. cvik: „mašinka táhne vagónky“
 a Leh na zádech, nohy pokrčeny, obě ruce v týl.
 b Vdech – nosem do břiška.
 c Výdech – ústy „mašinka“ a současně přitáhneme obě kolena na břiško.



3. cvik: „mašinka zvedá můstek“
 a Leh na zádech, nohy pokrčeny, ruce v týl.
 b Vdech – nosem do břiška.
 c Výdech – ústy „mašinka“ a současně podsazujeme pánev a postupně ji zvedáme. Musíme nejdříve stáhnout obě pülky zadečku k sobě a teprve potom zvedat pánev. Pozor! : zvedáme pouze pánev, neodlepujeme od podložky celá záda!!!



4. cvik: „mašinka zatáčí vlevo, vpravo“
 a Leh na zádech, nohy pokrčeny a položeny vlevo, kolena u sebe.
 b Vdech – nosem do břiška.
 c Výdech – ústy „mašinka“ a současně stranou přitáhneme kolena na břiško a položíme vpravo. Celý cvik opakujeme na opačnou stranu.



5. cvik: „jedeme na kole“
 a Leh na zádech, nohy pokrčeny.
 b Vdech – nosem do břiška.
 c Výdech – ústy „mašinka“ a nohy štanou do pedálů. Pozor! : při jízdě propínám

HLASOVÁ HYGIENA

- ? V publikacích týkajících se logopedické prevence bývá většinou součástí dechových cvičení. Jedná se však také o velmi důležitou oblast v péči o rozvoj řeči, je nutné věnovat jí také dostatečnou pozornost.
- ? Setkáváme se u dětí s poruchami hlasu, zejména chraptivostí, často z nesprávného užívání hlasu. Nepříznivý vliv na hlasové ústrojí mají také vnější podmínky (kouř, léky, nedostatečný pitný režim).



HLASOVÁ HYGIENA

- ? **Zásady správného užívání hlasu:**
- ? nepřepínat hlasivky křikem,
- ? nepřepínat hlasovou výšku,
- ? neodkašlávat naprázdno,
- ? dostatečně pít, (v létě pozor na studené nápoje),
- ? v zimě nemluvit dlouho v mrazivém počasí.



HLASOVÁ HYGIENA

? **Hlasová cvičení:**

- ? nácvik měkkého hlasového začátku,
- ? hry s hlasem – zpívání brumendo se zesilováním, zeslabováním, se střídáním výšky,
- ? napodobujeme zvířátka – jak bručí medvěd, medvědice, medvíďátko,
- ? dramatizace postav z pohádek – měnění hlasu – jak mluví princezna, král...
- ? zpíváme známe písničky brumendo



MLUVNÍ DOVEDNOSTI - rozvoj ve všech jazykových rovinách

- ? **Porozumění řeči (řeč receptivní)** - odvíjí se od psychických vlastností dítěte (rozumové schopnosti, pozornost, paměť), zralosti centrální nervové soustavy, úrovně sluchové percepce, je ovlivněna vnějším prostředím, úrovní slovní zásoby
- ? Deficity porozumění řeči mohou signalizovat některé jiné poruchy (poruchy sluchu, vývojová porucha řeči – dysfázie, snížená úroveň mentálních předpokladů, poruchy pozornosti – ADHD aj.)



MLUVNÍ DOVEDNOSTI - rozvoj ve všech jazykových rovinách

- ? Diagnostika:
- ? pomocí předmětů, obrázků – před dítě položíme předmět, obrázek, říkáme názvy, dítě ukazuje odpovídající předmět,
- ? vykonávání instrukcí – „podej mi sešit“,
- ? odpovědi na otázky, definováním pojmů – “co to je ..., čím se češeme?”
- ? složitější instrukce spojená s prostorovou orientací – „vezmi panenku a polož ji vedle (vpravo) medvídka“
- ? (možno využít Bednářová - Diagnostika dítěte předškolního věku)

?



MLUVNÍ DOVEDNOSTI - rozvoj ve všech jazykových rovinách

nácvik porozumění vychází z diagnostiky

- identifikace obrázků
- porozumění jednoduché instrukci, otázce- “kde je míč?”, “co, kdo, kde, čím, jak ...
- porozumění více krokové instrukci - “běž ke stolu a polož tam tužku
- porozumění gramaticky náročnější instrukci - “než si sedneš, zatleskej” ...
- alternativní instrukce - “jsou v létě Vánoce?”
- hádanky
- pohádky, příběhy - o čem to bylo? jaké postavy? kam šel ...kdo má ještě korunu... taky máš šaty jako princezna? ...



MLUVNÍ DOVEDNOSTI - rozvoj ve všech jazykových rovinách

- ? Při mluvě sledujeme slovní zásobu, správné užívání gramatických kategorií, artikulaci, mluvní pohotovost a schopnost vyjadřovat se přiměřeně situaci, plynulost řeči, modulační faktory (tempo, melodie řeči, pomlky, přízvuk, rytmus řeči).
- ? Rozvoj slovní zásoby - hry se slovy, hry “na něco” kategorizace pojmů, tématické bloky (V lese, Ovoce, Zvyky a obyčeje, Zvířata, Na řemesla ...), čtení pohádek, příběhů - viz RVP



MLUVNÍ DOVEDNOSTI - rozvoj ve všech jazykových rovinách

- ? Rozvoj slovní zásoby - hry se slovy, hry “na něco” kategorizace pojmů, tématické bloky (V lese, Ovoce, Zvyky a obyčeje, Zvířata, Na řemesla ...), čtení pohádek, příběhů - viz RVP
- ? rozvoj verbální pohotovosti - vyprávění, popis, vyprávění pohádek, příběhů
- ? rozvoj gramatické správnosti řeči - jazykového citu - hry se slovy - zdobněliny, přechylování, synonyma, homonyma, antonyma ...doplňování neúplných vět



MLUVNÍ DOVEDNOSTI - rozvoj ve všech jazykových rovinách

- ? Pro rozvoj **artikulačních dovedností** jsou velmi vhodné hry se zvukomalebnými slovy.
- ? Děti napodobují zvuky zvířat, dopravních prostředků, předmětů (viz přílohy).
- ? rozvoj **artikulační obratnosti** (od 5 let)-
rytmizace slov, postupně delší slova -
vytleskávání, hra na tělo, krokování, “breptadla”
- opakování různých slabik, rytmizovaně

?

?



SYMBOLY PRO JEDNOTLIVÉ OBLASTI



jemná motorika

motorika mluvidel

grafomotorika

motorika očních pohybů

sluchová percepce

zraková percepce

tělesné schéma, propriorepce, hmat

1 početní a prostorové představy

koordinace činností

dýchání a hospodaření s dechem

mluvní dovednosti

